

Кръстю Стоянов Пишурка – един от най-ерудитаните българи за времето си

/публикация VI от цикъла „Строители и ревнители от класните школи през Възраждането във Враца“/

Редица знатни врачани са оставили светла диря в историята на България през вековете и са допринесли за авторитета на града, поставяйки го на пиедестал. Между най-надарените, свети с особен ореол личността на един пламенен народен будител, тази на Кръстю Стоянов Пишурка. Той е един от най-начетените за времето си българи. Роден е във Враца на 24 август 1823 г. в семейството на потомствени просветители. Под влияние на Константин Огнянович, той продължава обучението си в Софийското елино-греко-славено-българско училище, а впоследствие в гръцкото училище в Пловдив и в гръцката гимназия в Куручешме /Цариград/. Тя е известна още като гръцката велика школа, най-уреденото светско училище в Османската империя, където получава всестранны и задълбочени познания и овладява редица чужди езици. Напредничав и амбициозен, той се заема с усъвършенстването и модернизирването на учебния процес, като разделя учениците си на класове и полага основите на класното обучение във Враца. В началото на юни 1848 г., когато учебната година приключва, той провежда първия публичен училищен изпит в града. Отдаден изцяло на учебния процес, той подготвя реч, възхваляваща основата на българския език, както и несъмнената полза от неговото изучаване. Въпреки безспорните си резултати, които младият и начетен преподавател постига породилата се конфронтация с врачанския епископ Агапий го прокуждат да напусне Враца. Символичен израз на този злополучен обрат в учителското си поприще, Кр. Пишурка дава в стихотворението си „Плач Враци“, публикувано в „Цариградски вестник“. Поканен е от ломските първенци за учител в новоизграденото там училище. Скоро след започване на учебната година, Пишурка поставя надпис „Читалище“ над една от вратите на училищните стаи и нарежда собствените си книги на френски, немски, руски, сръбски и гръцки език, безспорен знак за енциклопедичните му способности. През 1856 г. за читалището в Лом е наета нова отделна сграда, в която са разкрити последователно читалня, библиотека и кафене. Това е годината, в която Пишурка замисля и осъществява първото театрално представление в града, а изборът за пиеса се фокусира върху

спектакъла "Многострадалната Геновева" - сантиментална пиеса с религиозно съдържание. Сред публиката са английският консул в Калафат - Г. Дейвист, чужденци и любители на театралното дело от Видин. По същото време в Лом се установява и друг врачанин - Ангелаки Йованчов /брат на Мито Анков/ с кантора за износ на вълна, храни, кожи и добитък и ведно с търговските си сделки, той дейно участва в обществения живот на града. Няколко месеца по-рано, чехът Йозеф Майзнер поставя в Шумен пиесата на Сава Доброплодни „Михал Мишкоед“, но заслугата на Пишурка е, че освен изпълнител на главната роля, режисира сам спектакъла.

Така той се утвърждава като един от първите български режисьори и актьори. Въодушевени от изключителния успех на „Многострадалната Геновева“, ломските театри подготвят и втора пиеса „Велизарий“ на Х. Траудцен /12 дек. 1856 г./ Представлението е съпроводено с много музика и песни, поради което е оприличено на опера. На сцената оживяват неколцина от българските владетели, царе и военачалници, нещо, което събужда патриотичните чувства на публиката, но смущава и плаши турските власти. Спектакълът е забранен, а актьорите са арестувани и задържани за три месеци във видинската крепост. На Кр. Пишурка му забраняват да се занимава с театрална дейност и да учителства и е изгонен от града.

При все, че е подложен на изпитания и несгоди от съдбата, Пишурка оставя значително по обем книжовно наследство. Той е типичен представител на даскалската поезия. Постоянен сътрудник на в. "Цариградски вестник", временен дописник на сп. "Зорница", в. "Македония", сп. "Читалище", сп. "Училище". Изключителна заслуга е, че той не само съчинява, но и превежда и побългарява „Аделаида алпийската пастирка“. „Опелото на Исуса Христа“, „Момина китка или китка за секиго“, „Издавал търговец или смъртна жертва“, „Куткудачка или разни морални стихове и приказки“. В крайна сметка всичко това, което ражда като творчество, той го разпространява из целия Северозапад. Значителна част от чуждите творби, Пишурка пригажда към българските условия на живот, отстоявайки основната си цел - пробуждането на българите чрез просвещение.

Въпреки показното оттегляне на Пишурка от обществените дела, враговете му търсят всякакви поводи, за да го притискат. Така той е

задържан и във връзка с убийството на съгражданина си – войводата Никола Войводов на парахода „Германия“ през 1867 г. Земните му дни въпреки изпитанията, на които е подложен свършват на 6 януари 1875 г в гр. Лом. В последния си път, той е изпратен със сълзи от „всяка народност в града“.

Учител, стихотворец, основател на читалище и театър, драматург и театрален деец Кръстю Пишурка, още приживе си спечелва името на просветител, издигнал Лом в един от първите центрове на българската култура. Многогранната му и всеотдайна работа в полето на книжовността и просвещението е забележителен влог в българската национална култура. Ние врачани, можем само да съжаляваме, че обстоятелствата, каквито и да са те, отвеждат Пишурка в Лом и не е продължил да твори във Враца, нещо което днес щеше да ни донесе ореола на град, който може да се гордее с първото българско читалище, първото театрално представление и първото женско дружество в България. Остава ни утешението, че градът ни е родил и продължава да ражда такива велики духом българи, оставили светла диря в българската история.

Красимир Григоров - зав. отдел „Възраждане“, РИМ - Враца